

AGROBIZNES, FAN VA TEXNOLOGIYALAR

ILMIY-AMALIY
ELEKTRON
JURNALI

Агробизнес, наука и технологии

Agribusiness, science and technology

№ 083688

ISSN:
3060-5245

Toshkent-2026

Platform & workflow by
OJS / PKP

BOSH MUHARRIR

Oblomuradov Narzullo Naimovich – i.f.d. (DSc), professor.

Bosh muharrir o'rinbosarlari:

Islamov Soxib Yaxshibekovich – q.x.f.d. (DSc), professor.

Sultonov Kamoliddin Sadriddinovich – q.x.f.d. (DSc), professor.

Farmonov To'liqin Xayitmurodovich – i.f.d. (DSc), professor.

Muharrir:

Beglayev Uchqun Xurramovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent.

Tahrir hay'atining xalqaro a'zolari:

Kusainov Xalel Xaymullayevich – i.f.d. professor (Qozog'iston davlat texnologiya universiteti)

Vilija Aleknevičienė – i.f.d. professor (Universitet Vitovta Velikogo)

Gilbert Ludwig – professor, (Jamk University of Applied Sciences)

Bobojonov Ixtiyor Baxtiyorovich – i.f.d. professor (Germaniyaning Leybnits nomidagi Markaziy Osiyoda qishloq xo'jaligini rivojlantirish instituti (IAMO))

Daiva Makutenene – professor, (Vilniaus Magnus universiteti, Litva)

Xaitboyeva Nargiza Alikulovna – i.f.d. dotsent (Tojikiston davlat huquq, biznes va siyosat universiteti)

Tahrir hay'ati:**08.00.00-Iqtisodiyot fanlari:**

Gulyamov Saidasror Saidaxmedovich – i.f.d. (DSc), professor;

Saidov Muxammad-Ali Xakimovich – i.f.d. (DSc), professor;

Rustamova Iroda Baxramjanovna – i.f.d. (DSc), professor;

Ochilov Ilhom Sayitqulovich – i.f.d. (DSc), professor;

Askarov Nazimjon Niyozovich – i.f.d. (DSc), professor;

Abdullayev Altinbek Yangibayevich – i.f.d. (DSc), professor;

Boltayev Abror Sayitmuradovich – i.f.d. (DSc), dotsent;

Abduvasikov Abduaziz Abdulazizovich – i.f.n. professor;

Mamadiyarov Dilshad Uralovich – i.f.n. dotsent;

Achilov Mashrab Ulug'bekovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Galimova Feryuza Rafikovna – i.f.n. dotsent;

Odilova Dilnozaxon Barnayevna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Yangiboyev Dilshod G'ulomovich – i.f.f.d. (PhD);

Saidova Dildora Nurmatovna – i.f.n. dotsent;

Dexkanova Nilufar Sagdullayevna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Roziqov Jahongir Mustaqim o'g'li – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Boltayev Nurali Shiramatovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Ibragimova Madina Ismoilovna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Javlijev Nuriddin Bektemir o'g'li – i.f.f.d. (PhD).

06.00.00-Qishloq xo'jaligi fanlari:

Shokirov Alisher Djuraboyevich – q.x.f.d. (DSc), professor;

Mardanov Husniddin Xolbozorovich – q.x.f.d. (DSc);

Abdiyev Fozil Rashidovich – q.x.f.d. (DSc);

Sattorov Maqsud Axtamovich – q.x.f.d. (DSc);

Yuldashov Nurbek Ergashovich – v.f.d. (DSc);

Xalmirzayev Dilmurad Kamilovich – q.x.f.d. (DSc), dotsent;

Namazov Ixtiyor Choriyevich – q.x.f.d. (DSc), professor;

Xudayqulov Jonibek Bozarovich – q.x.f.d. (DSc), professor;

Eshonqulov Jamoliddin Saporboy o'g'li – q.x.f.d. (DSc), professor;

Abdullayev Anvar Kodirullayevich – b.f.n., katta ilmiy xodim;

Atabayev Ma'ruf Maxmudovich – q.x.f.n. professor;

Safarov Asqar Asadullayevich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;

Mustafakulov Davron Mamatqulovich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;

Kasimov Botir Sadriddinovich – q.x.f.f.d. (PhD);

Akramov Umidilla Ikramdjanovich – q.x.f.n. dotsent;

Elboboyev Abdug'ani Shuxrat o'g'li – q.x.f.f.d. (PhD);

Muxammadov Yo'ldoshbek Akmal o'g'li – q.x.f.f.d. (PhD);

Maxmudova Shaxnoza Abdufattaxovna – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;

Idrisov Xusanjon Abdujabborovich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent.

MUASSIS

Toshkent davlat agrar
universiteti

ALOQA UCHUN MA'LUMOTLAR

Manzil: Toshkent viloyati, Qibray tumani, Universitet ko'chasi, 2-uy.

Jurnalning telegram manzili:

t.me/agrobiznes_elektronjurnal

E-mail: licht-1989@mail.ru

Jurnalning rasmiy sayti:

<https://www.agrobiznesjournal.uz>

Tel: +(998) 93 439 30 00

JURNALNING ILMIYLIGI:

Ma'lumot uchun, OAK
Rayosatining 30.11.2024-yildagi
№364/5-sonli qarori bilan
08.00.00-Iqtisodiyot fanlari
bo'yicha, 08.05.2025-yildagi
№370/5-sonli qarori bilan
06.00.00-Qishloq xo'jaligi fanlari
bo'yicha "Dissertatsiyalar asosiy
ilmiy natijalarini chop etish
tavsiya etilgan milliy ilmiy
nashrlar ro'yxati"ga kiritilgan.

Elektron nashr, 973 sahifa.
E'lon qilishga 2026-yil
30-sentabrda ruxsat etildi.

JURAYEVA ZILOLA TUROBOVNA

O'zbekistonda sun'iy intellekt texnologiyalarini joriy etish sharoitida inson kapitalining raqamli iqtisodiyot rivojlanishiga ta'sirini ekonometrik baholash.....582

TURDIYEV ABDULLO SAGDULLAEVICH

O'zbekiston hududlarida qurilish materiallariga talab muhiti omillarining panel bahosi.....592

TO'RAYEVA SEVINCH SIROJIDDINOVNA

Olmalik kon-metallurgiya kombinatida investitsion loyihalarni moliyalashtirish samaradorligini oshirish mexanizmlari.....602

JOMOLOV MUZAFFAR MIRZOXITOVICH

Hududlarda investitsiyalar samaradorligini kompleks baholash uslubiyoti: Toshkent viloyati shahar va tumanlari misolida.....608

KABILOVA ZEBO BABAKULOVNA

Surxondaryo viloyatining hududiy ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyoti va mehnat resurslari salohiyatini tahlili.....620

QISHLOQ XO'JALIGI FANLARI

TURDALIYEV AVAZBEK TURDALIYEVICH, YIGITALIYEV OBLOYOR DONIYORJON O'G'LI

Anor (*Punica Granatum* L) ekilgan maydonlarda tuproq biologik faolligi ko'rsatkichlarining meva hosildorligi va sifatiga ta'siri.....628

SOTIBOLDIYEVA GO'ZALXON TOLIBJONOVNA, MIRKOMILOV ABOBAKIR DILSHODJON O'G'LI

Kolmatajlangan och tusli bo'z tuproqlarda biomikrolarning selektivligi.....634

BAUETDINOVA INABAT SATULLAEVNA, TEULIEV JAKSILIK BEGDULLAEVICH, ALLANAZAROV SULTANBEK REYPAZAROVICH

Kuzgi bug'doyni yomg'irlatib sug'orish va oziqlantirish me'yorlarining tuproq suv o'tkazuvchanligiga ta'siri.....643

OCHILDIYEV O'TKIR OLLANAZAROVICH, MUSURMONOV AZZAM TURDIYEVICH, ABDUG'ANIYEV ULUG'BEK BURXONIDDIN O'G'LI, AMINJONOV BUNYODBEK BAXRAMJON O'G'LI, TURAPOV URAL YUSUPOVICH, SAYFIEV SHERZOD BEKNAZAROVICH

Tok tuplaridagi hosil yuklamasi me'yorini belgilash va uning hosildorlikka ta'sirini ilmiy asoslash.....649

MUSAYEV MANSUR SAMANDAROVICH, RAVSHANOV MIRJALOL

Ma'danli o'g'itlar me'yorlarining bahorgi bug'doy navlari don hosildorligiga ta'siri.....655

SOTIBOLDIYEVA GO'ZALXON TOLIBJONOVNA, MIRKOMILOV ABOBAKIR DILSHODJON O'G'LI

Kolmatajlangan tuproqlarda paragenetik elementlarning geokimyoviy xususiyatlari: Ca va Sr misolida.....660

IDIYEVA XADICHA FAXRIDINOVNA

O'rmon fondi yerlarining raqamli kadastr pasportini gat asosida shakllantirish (Kogon tumani misolida).....667

XALILOVA KAMOLA ABDULXODI QIZI, TUXTAYEVA DINORA NAVRUZOVNA

O'zbekistonda qarag'ay (*Pinus* L.) seleksiyasi va unga qo'yiladigan talablar.....677

TURSUNOV SAYDULLO ZOKIRJON O'G'LI

Fosforli o'g'itlarning moyli zig'ir hosildorligi va hosil tarkibiga ta'siri.....683

JURAYEV JAVLON MIRZATILLAYEVICH

Ayrim ra'noguldoshlar oilasi vakillarining asalarilar soni ortishiga ta'sir etish ko'rsatkichlari.....689

IDIYEVA XADICHA FAXRIDINOVNA

O'rmon fondi yerlarining raqamli kadastr pasportini GIS monitoring ma'lumotlari asosida takomillashtirish (Kogon tumani misolida).....695

TADJIEV MARDONQUL, OCHILDEY NAJMIDDIN NARBAEVICH, ESHQURBONOVA NIGORA ALIYAROVNA

Ingichka tolali g'o'za hosildorligining navbatlab va almashlab ekish tizimlariga bog'liqligi.....703

RAXIMOVA JAMILA SHAVKAT KIZI, BERDIBAYEVA DILFUZA BAZARBAEVNA

O'rmon tugmachaguli (*Malva Sylvestris* L.)ning botanik tasnifi, tarixi, geografik areali va bioekologiyasiga oid ilmiy tadqiqotlar tahlili.....708

TADJIEV MARDONQUL, OCHILDEY NAJMIDDIN NARBAEVICH

Almashlab ekish tizimlarning ingichka tolali g'o'zaning o'sishi, rivojlanishiga ta'siri...718

ISROILOV BAXTIYOR ABDULLAYEVICH, SOLAYEVA DINORA BAXTIYOR QIZI

Marjumakni rivojlanish fazalarini davomiyligiga ekish muddati, me'yor va usullarining ta'siri.....723

ESHQURBONOVA NIGORA ALIYAROVNA

Sug'oriladigan taqir-o'tloqi tuproqlari sharoitida ingichka tolali g'o'za naviga Agrozim bioo'g'itini ta'sirini baholash.....731

ABDULLAYEVA MAVJUDA NURIDDINOVNA, EGAMURODOV SHAXBOZ

Kuzgi boshqoli don ekinlari yetishtirishda bioo'g'itlarning tuproq unumdorligi va hosildorlikka ta'siri bo'yicha ilmiy-tadqiqot ishlarining tahlili.....736

RAXMONOV AKBAR TURAQUL O'G'LI

Tut ipak qurtining biologik va pilla mahsuldorlik ko'rsatkichlariga turli oziqlantirish usullarining ta'siri.....745

CHORIEVA ZARXOL QODIROVNA

Surxondaryo viloyati Sherobod tumani o'rta sho'rlangan tuproqlarining genetik-morfologik tuzilishi.....753

TURG'UNBOYEVA ZULFIZAR G'AYRATJON QIZI

Markaziy Osiyoda yaratilgan bug'doy navnamunalarining morfo-fenologik xususiyatlari va seleksion qiymatini baholash.....758

NURMATOVA DILDORAXON ERKINJON QIZI

Yeryong'oqning "Salomat" navida tup qalinligi va o'simliklar saqlanuvchanligiga ekish sxemasi, mineral o'g'it va biostimulyatorlarning ta'siri.....762

RAXMONOV AKBAR TURAQUL O'G'LI

Tut ipak qurtining biologik va mahsuldorlik ko'rsatkichlariga kompleks preparatning ta'siri.....769

MAMASAI DOV OLIMJON ELMUROD O'G'LI, UMIDOV SHAVKAT ERGASHEVICH

Sut xomashyosini yig'ish va dastlabki sovitish rejimlarining sifat ko'rsatkichlari barqarorligiga ta'siri.....776

ABDULLAYEV ZOKIR IKROMJONOVICH, SALOHIDDINOV JAXONGIR

Qulupnay mevasini sublimatsion usulda quritishning texnologik ko'rsatkichlarini baholash.....783

YULDASHEVA GUZAL QAXXOR QIZI

Farg'ona viloyati intensiv shaftoli bog'larida fenologik fazalar bilan zararli organizmlar rivojlanishining o'zaro bog'liqligi.....789

ESHQUVVATOV JASUR

Sirdaryo viloyati sharoitida chilonjiydaning istiqbolli navlari ko'chatlarini yetishtirish texnologiyasini takomillashtirish.....794

TO'RAMATOV RUSTAM G'OPUROVICH, SHOKIROV ALISHER JO'RABOYEVICH

Qovoq navlarining takroriy muddatda yetishtirish samaradorligi.....806

JO'RAYEV SIROJIDDIN TURDIQULOVICH, ISAQOV BOBURNIRZO ULUG'BEK

O'G'LI, OLIMOVA ZULXUMORXON QAXRAMONJON QIZI, BOYLIYEV MA'RUF

G'o'zaning Gossypium Hirsutum L. mahalliy navlarida suv tanqisligiga bardoshlilikni morfofizilogik va SSR markerlar asosida kompleks baholash.....812

OSERBAEVA TAMARAXAN, KUNAKBAEV NURJAN SARSENOVICH

Qoraqalpog'iston sharoitida no'xat navlari poya balandligiga ekish muddatlari va me'yorlarining ta'siri.....818

KADIROV ABDUXALIL RO'ZMAXAMMATOVICH

Qishloq xo'jaligi yerlarining toifasini o'zgartirish jarayonlarini raqamli texnologiyalar asosida takomillashtirish.....824

ABDULLAYEV ZOKIR IKROMJONOVICH, YO'LDOSHEV O'TKIR

Mahalliy sharoitda yetishtirilgan gilos mevalarini gazli muhit sharoitida saqlashning ilmiy va amaliy asoslari.....830

ESHONQULOV JAMOLIDDIN SAPORBOY O'G'LI, TASHIMOV SULTANMUROD

CHORIYEVICH, ZARIFBAYEV JASUR SHAVKATOVICH, RAHMONOVA DILRABO

Tomchilatib sug'orishning takroriy ekilgan shirin makkajo'xori hosildorligiga ta'siri.....836

TURAYEV RUHIDDIN AMIRQULOVICH, TEMIROVA SHAXNOZA

Suv fondi yerlari monitoring yuritish usulini dasturiy ta'minotda takomillashtirish....840

KAYPNAZAROV JANDOS JUMAMBETOVICH, ORINBASAROV AJINIYAZ

ASANOVICH, PIRLANOVA BAXTIGUL SHARAPATOVNA, AYTMURATOVA NILUFAR

In Vitro usulida ekinlarni ko'paytirish va gen bankni ishga tushirish istiqbollari.....854

SHOKIROV ALISHER JO'RABOYEVICH, TO'RAMATOV RUSTAM G'OPUROVICH

Takroriy ekinda qovoq navlarining hosildorligiga oziqlanish maydoning ta'siri.....860

ARTIKOVA HAFIZA TO'YMURODOVNA, SHADIYEVA SAYYORA

Soya navlari ekilgan tajriba dalasi tuprog'ining suv o'tkazuvchanligi.....865

ABDALOVA GULISTON NURANOVNA, SHIMBERGENOVA GULZINA

Turli sug'orish tartiblarining yem-xashak ekinlarining tuproqda qoldirgan ildiz va ang'iz qoldiqlari miqdoriga ta'siri.....869

ISROILOV BAXTIYOR ABDULLAYEVICH, SOLAYEVA DINORA BAXTIYOR QIZI

Marjumakni barg shakllanishiga ekish muddati, me'yori va usullarining ta'siri.....873

ABDULAZIZOVA DILNOZA ABDULAZIZOVNA

Durdona navli mosh unidan foydalanishning bug'doy unining nonboplik xususiyatlari va non sifatiga ta'siri.....879

SHAMSIYEV AKMAL SADIRDINOVICH, ABDURAXMANOV UBAYDULLA

ZULFIQOROVICH, ESHONQULOV JAMOLIDDIN SAPORBOY O'G'LI, TO'RAMURODOV

XUSNIDDIN ASLIDDIN O'G'LI

Yeryong'oq navlarini takroriy muddatda yetishtirishning tuproq suv o'tkazuvchanligiga ta'siri.....885

YULDOSHEV ISKANDAR, SOBITOV O'LMASBOY TOJAXMEDOVICH

Markaziy Farg'ona sug'oriladigan o'tloqi-saz tuproqlarida gipslashish darajasining umumiy fizik xossalarga ta'siri.....889

RAXIMOV AVAZBEK XOLMAMATOVICH, XAYDAROV BEKMUROD DO'SIYAROVICH, TOSHPO'LATOVA DURDONA SHAVKATJON QIZI

Yomg'irlatib sug'orishdan foydalanishning lalmikor maydonlaridagi ekinlar hosildorligiga ta'siri.....894

ALLAYAROV XAMZA NAZARALIYEVICH, YULDOSHEV ISKANDAR

Baxmal tumanida suv eroziyasiga uchragan lalmi tuproqlarning kimyoviy va agrokimyoviy xossalari.....900

HAKIMOVA NODIRA XAYRILLOEVNA, XALILOVA MA'MURA RAVSHAN QIZI

Tuproq suv o'tkazuvchanligiga kuzgi bug'doy va dukkakli ekinlarning ta'siri.....905

YUNUSOV SALOXIDDIN ADXAMOVICH, ABDURAXMANOV UBAYDULLA ZULFIQOROVICH, UMAROVA DILDORA HUSNUTDINOVNA, ADXAMOV BIOLDIN

Ko'katli sabzavot ekinlarini yetishtirishda bioo'g'itlar bilan oziqlantirish samaradorligi.....910

XODIYEVA SITORA SHOXABBOS QIZI

Qashqadaryo viloyati och tusli bo'z tuproqlarida ildizdan va barg orqali oziqlantirishning soya navlari o'suv davri davomiyligiga ta'siri.....920

XUSANOV SARDORBEK, MUHSINJON NODIRJONOV

Turli sug'orish texnologiyalarining sholi yetishtirishda tuproq hajm massasi o'zgarishiga ta'siri.....927

ABDULLAYEVA GULNORA ALIJONOVNA, IBRAGIMOVA DILDORA QAXRAMONOVNA, TIRKASHEVA NODIRAXON MANSUROVNA

Yangi mikroelementli o'g'itlarning qo'llashni g'o'za barg yuzasining o'zgarishiga ta'siri.....930

MO'MINOV ABDUVALI AKBARALIEVICH, DJO'RAEV MUQIMJON YAQUBJONOVICH

Global iqlim o'zgarishi sharoitida tritikale seleksiyasida stressga bardoshlilik, don hosildorligi va sifatni uyg'unlashtirishning ilmiy asoslari.....935

KOMILOV RUSTAM MAXAMMADOVICH, IDRISOV XUSANJON ABDUJABBOROVICH, SULTONMAXMUDOVA GULASAL AHMADALI QIZI

Farg'ona viloyati sharoitida takroriy ekilgan mosh navlari uchun ekish muddati, ko'chat qalinligi va oziqlantirish me'yorlarini maqbullashtirish.....941

SATTOROV OBIDJON ODINAMAXMADOVICH

Jahon uzumchiligida zamonaviy tendensiyalar va O'zbekistonning uzum ishlab chiqarish hamda eksport salohiyati.....947

AMANTURDIYEV ALISHER BALKIBAYEVICH, SAMATOV ABDULAZIZ

G'o'zaning xorijiy navlar ishtirokidagi F₁ duragay kombinasiyalarida tezpisharlik, tola chiqimi va uzunligi ko'rsatkichlarining irsiylanishi.....956

KOMILOV RUSTAM MAXAMMADOVICH, IDRISOV XUSANJON ABDUJABBOROVICH, TO'RAKELDIYEVA HAMIDAXON ISROILJON QIZI

Kuzgi bug'doydan keyin fasolni takroriy ekishda ang'izga to'g'ridan-to'g'ri ekish va an'anaviy ekish texnologiyalarining hosildorlik hamda resurs sarfiga ta'siri.....962

TURSUNOV NURULLO ABDURAZZOQOVICH, TURG'UNOVA NAMUNA

Namangan viloyati sharoitida yetishtirilgan kishmishbop uzum navlarining morfologik va biologik ko'rsatkichlarini baholash.....969

UO'T: 631.524.5:633.51

G'O'ZANING XORIJIY NAVLAR ISHTIROKIDAGI F₁ DURAGAY KOMBINASIYALARIDA TEZPISHARLIK, TOLA CHIQIMI VA UZUNLIGI KO'RSATKICHLARINING IRSIYLANISHI

AMANTURDIYEV ALISHER BALKIBAYEVICH

Paxta seleksiyasi, urug'chiligi va yetishtirish agrotexnologiyalari
ilmiy-tadqiqot instituti laboratoriya mudiri, q.x.f.d., professor

E-mail: amanturdievalisher@gmail.com

ORCID: 0000-0003-1289-3355

SAMATOV ABDULAZIZ SHUXRAT O'G'LI

Paxta seleksiyasi, urug'chiligi va yetishtirish agrotexnologiyalari
ilmiy-tadqiqot instituti Oqqo'rg'on ilmiy-tajriba stansiyasi

<https://orcid.org/0009-0001-0959-9967>

Annotatsiya. PSUYAITI ning Oqqo'rg'on ilmiy-tajriba stansiyasi dala tajriba maydonlarida olib borilgan ilmiy-tadqiqot ishlari asosida Xitoy davlatidan keltirilgan XinLuZao-78 va XinLuZao-52 navlari bilan mahalliy Ravnaq-1, Namangan-77, Oqqo'rg'on-2022, Buxoro-10, C-6524, Porloq-4, Sulton va C-8290 navlari ishtirokida olingan F₁ duragaylarida vegetatsiya davri, tola chiqim va tola uzunligi kabi belgilar bo'yicha ota-ona shakllariga nisbatan irsiylanishi tahlil qilindi. Tadqiqotlarda Xitoy davlatidan keltirilgan va mahalliy navlarda vegetasiyadavri bo'yicha 115,0-122,0 kun oralig'ida bo'lganligi aniqlandi. Ushbu ko'rsatkich bo'yicha F₁ duragay kombinasiyalarida 115,0-121,9 kun oralig'ida bo'lganligi kuzatildi. Tezpisharlik bo'yicha F₁ duragay kombinasiyalarida ota-onasiga nisbatan F₁ duragay kombinasiyalaridan F₁ (Namangan-77 x XinLuZao-78), F₁ (Oqqo'rg'on-2022 x XinLuZao-78), F₁ (C-6524 x XinLuZao-78), F₁ (Sulton x XinLuZao-52), F₁ (C-8290 x XinLuZao-78) va F₁ (C-8290 x XinLuZao-52) kombinasiyalarida hp= 0,84 gacha bo'lib, oraliq dominantlik aniqlandi. Shu jumladan, 9 ta F₁ duragay kombinasiyalarida hp=-1,9 dan, hp=-7,0 gacha bo'lib, o'ta dominant holatda ekanligi aniqlandi.

Kalit so'zlar: G'o'za, nav, tola uzunligi, tola chiqimi, navlarning qimmatli xo'jalik belgilari, seleksiya.

Аннотация. На основе научно-исследовательских работ, проведённых на полях Оккупганской научно-опытной станции ПСУЕАИТИ, был проведён анализ характера наследования таких признаков, как продолжительность вегетационного периода, выход волокна и длина волокна у гибридов F₁, полученных при скрещивании интродуцированных из Китая сортов XinLuZao-78 и XinLuZao-52 с местными сортами Ravnaq-1, Namangan-77, Oqqo'rg'on-2022, Buxoro-10, C-6524, Porloq-4, Sulton и C-8290, по сравнению с родительскими формами. В ходе исследований установлено, что продолжительность вегетационного периода у интродуцированных из Китая и местных сортов составляла от 115,0 до 122,0 суток. У гибридных комбинаций F₁ данный показатель варьировал в пределах 115,0-121,9 суток. По признаку скороспелости у гибридных комбинаций F₁ по сравнению с родительскими формами в комбинациях F₁ (Namangan-77 x XinLuZao-78), F₁ (Oqqo'rg'on-2022 x XinLuZao-78), F₁ (C-6524 x XinLuZao-78), F₁ (Sulton x XinLuZao-52), F₁ (C-8290 x XinLuZao-78) и F₁ (C-8290 x XinLuZao-52) значение коэффициента наследования (hp) достигало 0,84, что свидетельствует о промежуточном доминировании. Кроме того, у 9 гибридных комбинаций F₁ значение hp варьировало от -1,9 до -7,0, что указывает на наличие сверхдоминирования.

Ключевые слова: Хлопчатник, сорт, длина волокна, выход волокна, ценные хозяйственные признаки сортов, селекция.

Abstract. Based on scientific research conducted in the experimental fields of the Oqqo'rg'on Scientific Experimental Station of PSUYAITI, the inheritance patterns of traits such as the vegetation period, lint percentage, and fiber length were analyzed in F₁ hybrids obtained by crossing the Chinese cotton

cultivars XinLuZao-78 and XinLuZao-52 with the local cultivars Ravnaq-1, Namangan-77, Oqqo'rg'on-2022, Buxoro-10, C-6524, Porloq-4, Sulton, and C-8290, in comparison with their parental forms. The study revealed that the vegetation period of the Chinese-introduced and local cultivars ranged from 115,0 to 122,0 days. In the F_1 hybrid combinations, this trait varied between 115,0 and 121,9 days. Regarding earliness, the F_1 hybrid combinations F_1 (Namangan-77 x XinLuZao-78), F_1 (Oqqo'rg'on-2022 x XinLuZao-78), F_1 (C-6524 x XinLuZao-78), F_1 (Sulton x XinLuZao-52), F_1 (C-8290 x XinLuZao-78), and F_1 (C-8290 x XinLuZao-52) exhibited an inheritance coefficient of up to $h_p = 0,84$ indicating partial (intermediate) dominance relative to the parental forms. Furthermore, in nine F_1 hybrid combinations, the inheritance coefficient ranged from $h_p = -1,9$ to $h_p = -7,0$ indicating the presence of overdominance.

Keywords: Cotton plant, variety (cultivar), fiber length, fiber yield (lint percentage), valuable agronomic traits of varieties, plant breeding.

KIRISH

Dunyo miqiyosida g'o'za seleksiyasiga doir ilmiy-tadqiqot ishlari yetakchi seleksioner-olim va mutaxassislar tomonidan chuqur izlanishlar olib borilmoqda. Yangi navlarni yaratish va ularning ekin maydonlarini ko'paytirishda genetika va seleksiya fanining zamonaviy uslublaridan samarali foydalanib kelinmoqda. O'simliklar seleksiyasida qo'yilgan maqsadga ko'ra, seleksiya jarayonining dastlabki bosqichida duragaylash uchun boshlang'ich juftliklarni to'g'ri tanlash eng muhim ahamiyat kasb etadi.

"Paxtachilikda urug'chilik tizimni rivojlantirish hamda paxta hosildorligini oshirishning qo'shimcha chora tadbirlari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023 yil 15 dekabrda PQ-391- sonli qarorida paxtachilikda zamonaviy agroteknologiyalarni va urug'chilikda erkin bozorni tashkil etish orqali hosildorlikni keskin oshirish paxta xom-ashyosini yetishtirishda ilmiy-innovatsion yondashuvlarni qo'llashni kengaytirish. Kelgusi yillarda ekish uchun xorijiy g'o'za navlari va duragaylarini mahalliy sharoitda yetishtirishni tashkil etish. Navlarning biologik va mexanik ifloslanishining oldini olish maqsadida g'o'za navlari ekilayotgan hududlarda nav joylashtirish tartibiga qat'iy amal qilish.

Hozirgi zamon talabiga javob beradigan yangi g'o'za navlarini yaratish seleksiyaning nazariy asoslarini rivojlantirishni, uning uslublarini takomillashtirishni, ya'ni yangi uslublarni qo'llash asosida noyob yangi donorlar yaratishni talab etadi.

O'zbekiston va jahon miqiyosidagi o'simlikshunoslik va dehqonchilikning dolzarb vazifalaridan biri davlatimiz tomonidan g'o'zaning serhosil, tezpishar, yuqori tola chiqimi va sifatiga ega, vilt kasalligi va turli qishloq xo'jalik zararkunandalariga, sho'rlanish va qurg'oqchilikka chidamli bo'lgan yangi navlarni yaratishga juda katta e'tibor berilib kelinmoqda, chunki bu soha respublikamizning asosiy iqtisodiy negizlaridan biri hisoblanadi.

Ma'lumki, hozirgi davrda ishlab chiqarishda ekilayotgan g'o'za navlari, asosan, genom ichi duragaylari va navlararo chatishtirish orqali yaratilgan bo'lganligi uchun, ularga xos qimmatli-xo'jalik belgilarini, seleksion uslublardan foydalangan holda, tubdan o'zgartirish qiyin (Pulatov va boshqalar mualliflar tomonidan 1992 y).

Turlararo duragaylarda tezpisharlikning irsiylanish jarayonini o'rganishda ushbu belgini hosil qiluvchi omillardan hisoblangan shonalashgacha bo'lgan davr, hamda ushbu belgining shakllanishida qayta chatishtirishning ta'siri katta ekanligi, uni ota-ona sifatida qanday namuna qatnashayotganligiga uzviy bog'liqligi haqida fikr yuritiladi (Mamaraximov va boshqalar, 2000).

Paxtachilikda, tezpishar navlar bilan bir qatorda hosildor navlar yaratish va ekilayotgan yer maydonlarini kengaytirmasdan seleksiya yo'li bilan hosildorlikni oshirish masalasi ham asosiy o'rin tutadi. Eslatib o'tish lozimki, g'o'za hosildorligi belgisini genetik nuqtai nazardan o'rganish tadqiqotlari jadal sur'atlarda olib borilgan va hozirgi kunda ham amalga oshirilmoqda (Ibragimov va boshqalar, 1979).

Tezpisharligi bilan bir-biriga yaqin shakllar chatishtirishga jalb etilganda, duragaylarda ko'sak yirikligi o'rtacha ko'rsatkichga yaqin bo'ladi yoki aksincha, turli tezpisharlikka ega namunalar chatishtirilganda, ularning duragay avlodlarida yirik ko'sak vaznli ota yoki ona shakllar tomoniga og'ganligi aniqlagan. G'o'zaning *G.hirsutum* turiga mansub o'rtacha yiriklikdagi ko'sakka ega bo'lgan navlarni yirik ko'sakli nav bilan chatishtirish natijasida olingan duragaylarda ushbu belgining irsiylanishi oraliq holda bo'lganligi keltirib o'tilgan (To'raqulov, 2002).

Ma'lumki, g'o'zaning miqdoriy belgilari poligen tabiatga ega bo'lib, genlarning additiv va noadditiv ta'sirida yuzaga keladi va tashqi muhit ta'sirida o'zgarib turishi mumkin (Musayev, 1979., Mirahmedov, Yuldoshev). Xususan, g'o'zaning tezpisharligi hamma urug'li o'simliklar kabi urug'da hayotiylikni uyg'onishidan to yetuk urug' hosil bo'lishi, hamda tupda birinchi ko'sakni (mevani) ochilishigacha qat'iy ketma-ketlikda, fazalarni va rivojlanish bosqichlarini tezlashib o'tishi bilan aniqlanadi. Bunda tupdagi ko'saklarni ketma-ket ochilish jadalligini, hamda sovuq tushgunga qadar va umumiy hosilni inobatga olish kerak. Ertapisharlik belgisi irsiy belgi bo'lib, u avloddan-avlodga beriladi, shu bilan birga, tashqi muhit hamda agrotexnik chora-tadbirlarga bevosita bog'liq, hosildorlik esa asosan ko'proq agrotexnikaga va o'rganilayotgan tizmalarning irsiyatiga bog'liq (Ma'rupov, Haydarov, 2005).

Tola sifati bo'yicha xalqaro andoza talablariga javob beruvchi navlar yaratish seleksionerlar oldida turgan muhim masalalardan ekanligi sababli ham hozirda genetik-seleksioner olimlar seleksiya sohasidagi mavjud barcha usullardan foydalangan holda, tola chiqimi va sifati yuqori bo'lgan donorlarni izlab topish, yovvoyi va yarim yovvoyi namunalarni duragaylash ishlariga jalb etgan holda, yangi navlar yaratish borasidagi [B.P.Straumal; N.Z. Ynnis; D., Akkujin; H., Saydaliyev; Saakova S., Sh.Namazov; Iksanov M., Egamberdiyev A., B. Xalmanov; Sh.E. Namozov] ishlarini tilga olib o'tish mumkin.

G'o'zaning tur ichida va turlararo duragaylarida tola chiqimi belgisining irsiylanish xarakteri va o'zgaruvchanligi o'rganish asosida belgining ota-ona genotiplariga bog'liq ekanligi hamda har xil turlarni duragaylash orqali tola chiqimi va sifati bo'yicha keng miqyosdagi transgressiyasiga erishish mumkinligi aniqlangan (Ikanov va boshq. 2000; Mamaraximov).

MATERIALLAR VA USLUBLAR

Dala tajribasi Oqqo'rg'on ilmiy-tajriba stansiyasining o'tloqi bo'z tuproq-iqlim sharoitida qabul qilingan seleksion tizim asosida g'o'zani xorijdan keltrilgan

X

i

n

NATIJALAR VA MUNOZARA

L Maqola 2025 yil Toshkent viloyati Oqqo'rg'on ilmiy-tajriba stansiyasi dala tajriba maydonlarida olib borilgan ilmiy-tadqiqot ishlari asosida tayyorlangan. Tajriba dalasining tuprog'i sug'oriladigan o'tloqi bo'z tuproq sharoitida, sizot suvlari 3-4 metr chuqurlikda joylashgan. Tadqiqotlarda o'tkazilgan kuzatuvlar qabul qilingan seleksion tizim asosida olib borildi.

- Hozirda, *G.hirsutum* L. turida mavjud bo'lgan nav va boshlang'ich ashyolarni yaratishda qimmatli xo'jalik belgilarini mujassamlantirish uchun g'o'za mahalliy navlarini turli chatishtirish natijasida ularni avlodlarida asosiy qimmatli xo'jalik belgilarini o'rganish muhim hisoblanadi. Ma'lumki, o'simliklar seleksiyasida samarali natijalarga erishishda belgilarning genetik o'zgaruvchanliklarini hisobga olgan holda chatishtiriladigan ota-ona shakllarini to'g'ri tanlash muhim ahamiyat kasb etadi.

X Seleksionerlarga boshlang'ich ota-onalik shakllarining ijobiy belgilarini o'zida mujassam etgan g'o'za kolleksiyasidan foydalanish imkoniyati keng yaratilgan. Mamlakatimiz g'o'za seleksioner olimlari tomonidan yaratilayotgan yangi g'o'za navlarining asosiy ko'rsatkichlaridan vegetasiya davri, tola chiqimi hamda tola sifat belgilaridan tola uzunligi kabi belgilar katta ahamiyat kasb etadi.

Z Tadqiqotlarda Xitoy davlatidan keltirilgan va mahalliy navlarda vegetasiyadavri bo'yicha 115,0-122,0 kun oralig'ida bo'lganligi aniqlandi. Ushbu ko'rsatkich bo'yicha F₁ duragay kombinasiyalarida 115,0-121,9 kun oralig'ida

b

5

2 Paxta yetishtirishda asosiy maqsad yuqori sifatli tola olish bunda g'o'za Tadqiqotlarimizda ishtirok etayotgan navlar tola chiqimi ko'rsatkichlari (Oqqo'rg'on-2022 x XinLuZao-52) $hp=0,17$ va F₁ (Buxoro-10 x XinLuZao-78) $hp=0,07$ to'liq bo'lmagan dominantlik (oraliq dominantlik), qolgan 9 tasida salbiy (oraliq dominantlik), 1 tasida salbiy to'liq bo'lmagan dominantlik (oraliq

d

a

g

m

a

1-jadval

T\r	Ota-ona shakllari va F ₁ duragaylar	Vegetatsiya (kun)		Tola chiqim (%)		Tola uzunligi (mm)	
		kun	hp	%	hp	mm	hp
1	XinLuZao-78	122,0	-	40,0	-	32,1	-
2	XinLuZao-52	120,0	-	40,5	-	32,2	-
3	Ravnaq-1	121,0	-	35,7	-	34,8	-

i

d

i

4	Namangan-77	120,0	-	33,2	-	34,0	-
5	Oqqo'rg'on-2022	115,0	-	36,3	-	34,9	-
6	Buxoro-10	122,0	-	32,5	-	34,6	-
7	C-6524	120,0	-	35,5	-	32,4	-
8	Porloq-4	120,4	-	35,4	-	33,3	-
9	Sulton	118,0	-	33,5	-	33,2	-
10	C-8290	115,9	-	35,5	-	34,7	-
11	F_1 (Ravnaq-1 x XinLuZao-78)	120,0	-3	37,1	0,35	35,1	1,22
12	F_1 (Ravnaq-1 x XinLuZao-52)	117,0	-7	36,6	0,62	34,2	-0,62
13	F_1 (Namangan-77 x XinLuZao-78)	121,0	0	36,7	0,02	34,8	1,8
14	F_1 (Namangan-77 x XinLuZao-52)	117,0	-3	35,2	-0,45	33,0	-0,05
15	F_1 (Oqqo'rg'on-2022 x XinLuZao-78)	116,0	-0,71	37,3	-0,46	36,5	2,14
16	F_1 (Oqqo'rg'on-2022 x XinLuZao-52)	115,0	-2,5	39,0	0,17	36,2	1,2
17	F_1 (Buxoro-10 x XinLuZao-78)	118,2	-3,8	36,5	0,07	35,2	1,48
18	F_1 (Buxoro-10 x XinLuZao-52)	117,4	-3,6	35,4	-0,27	35,8	1,96
19	F_1 (C-6524 x XinLuZao-78)	120,8	-0,2	37,4	-0,16	37,0	25
20	F_{11} (C-6524 x XinLuZao-52)	121,9	-1,9	37,5	-0,11	35,0	27
21	F_1 (Porloq-4 x XinLuZao-52)	115,7	-2,15	35,4	-1	36,2	6,28
22	F_1 (Sulton x XinLuZao-78)	115,2	-2,4	35,2	-0,48	35,8	5,73
23	F_1 (Sulton x XinLuZao-52)	118,6	-0,4	36,8	-0,05	35,5	5,6
24	F_1 (C-8290 x XinLuZao-78)	116,4	-0,84	37,2	-0,24	36,8	2,61
25	F_1 (C-8290 x XinLuZao-52)	118,8	0,41	37,8	-0,08	37,2	3

sifatini baholovchi ko'rsatkich hisoblanadigan tola uzunligi bo'yicha ham 13 ta duragay kombinasiyalar irsiylanishi tola uzunligi ko'rsatkichi bo'yicha ota-onasiga nisbatan o'ta dominantligini ko'rsatdi.

Tadqiqotlarda Xitoy davlatidan keltirilgan XinLuZao-78 va XinLuZao-52 duragaylarida vegetasiya davri, tola chiqimi va tola uzunligi belgilarining tahlillariga ko'ra ushbu belgilar bo'yicha ota-onashakllariga nisbatan ijobiy bo'lgan kombinasiyalar mavjudligi aniqlanib, ushbu kombinasiyalarni keyingi yillardagi tadqiqotlarda asosiy qimmatli xo'jalik belgilarini tahlillari asosida yangi boshlang'ich ashyl va navlar yaratish maqsadida ajratib olindi.

XULOSA

Tadqiqotlarda Xitoy davlatidan keltirilgan XinLuZao-78 va XinLuZao-52 navlari bilan mahalliy Ravnaq-1, Namangan-77, Oqqo'rg'on-2022, Buxoro-10, C-6524, Porloq-4, Sulton va C-8290 navlari ishtirokida olingan F_1 duragaylarida vegetasiya davri, tola chiqimi va tola uzunligi belgilarining tahlillariga ko'ra ushbu belgilar bo'yicha ota-onashakllariga nisbatan ijobiy bo'lgan kombinasiyalar mavjudligi aniqlanib, ushbu kombinasiyalarni keyingi yillardagi tadqiqotlarda

asosiy qimmatli xo'jalik belgilarini tahlillari asosida yangi boshlang'ich ashyo va navlar yaratish maqsadidi ajratib olindi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Доспехов Б.А. Методика полевого опыта. - Москва: Агропромиздат, 1985. –351 с.
2. Ибрагимов Ш.И., ГЭСос К.Ф., Ахмедов Д.Х. Гетерозис у межвидовых и внутривидовых гибридов //Хлопководство. – Москва, 1979. – № 4. –С.37-39.
3. Iksanov M., Egambediyeв A., Xalmanov B. Volokna glavnaya produksiya xlopkovodstvo //O'zbekiston qishloq xo'jaligi jurnali.Toshkent,2006.№6. B. 11-12.
4. Jo'raqulov G'.N. G'o'zaning *G.hirsutum* L. navlararo duragaylarida fotokimyoviy faollik bilan miqdoriy belgilarning irsiylanishi orasidagi o'zaro bog'liqlik. Avtoref.dis..q. x. f. n.–Toshkent: 2002. 16 b.
5. Mamaraximov B., Xoliqova M., Xolmurodov A., Saydaliyev H. *G.tomentosum* ishtirokida olingan turlararo duragaylarda tola chiqimining irsiylanishi // G'o'za genetikasi, seleksiyasi, urug'chiligi va bedachilik to'plami.– Toshkent, 2000.– B. 67-70.
6. Mamaraximov B. *G.tomentosum* Nutt ex Seem. ishtirokida olingan turlararo duragaylardagi belgilarning shakllanishida takroriy chatishtirishning roli: Avtoref. diss...q.x.f.n.–Toshkent, 2002.–15-20 b
7. Marupov A., Haydarov A. Yana vilt haqida // O'zbekiston qishloq xo'jaligi.– Toshkent, 2005.– № 1.– B. 17
8. Miraxmedov S.M., Yo'ldoshev S.X. Paxtachilik spravochnigi. – Toshkent: Mehnat, 1989.–74-92 b.
9. Мусаев Д. А. Генетическая коллекция хлопчатника. Ташкент: Фан,– 1979.– 98-112 с.
10. Пулатов М., Арутюнова Л.Г., Эгамбердийев А. Новый генофонд хлопчатника, полученный на базе межвидовой гибридизации // В.сб. Вопросы генетики, селекции и семеноводство хлопчатника.– Ташкент, 1992.– С.33-42.

Mas'ul muharrir: Beglayev Uchqun

Musahhih: Boltayev Nurali

Sahifalovchi va dizaynerlar: Normurodov Sarvar,
Sharipov Shoxruh

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul hisoblanadi. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqolalar, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: licht-1989@mail.ru

Jurnalning telegram manzili: t.me/agrobiznes_elektronjournal

Telefon raqami: +998939018320, +998934393000

Jurnal rasmiy sayti: <https://www.agrobiznesjournal.uz>

"Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 30.11.2024-yildagi №364/5-sonli qarori bilan 08.00.00-Iqtisodiyot fanlari bo'yicha, 08.05.2025-yildagi №370/5-sonli qarori bilan 06.00.00-Qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga kiritilgan.

"Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali 2023-yil 23-maydan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan C-5669225 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №083688

Manzilimiz: Toshkent viloyati, Qibray tumani,
Universitet ko'chasi, 2-uy